

Fiktion og fakta i psykologi.

Helle Romme

Snart længe har der været en debat blandt psykologilærere i gymnasiet om fiktion, i form af film, romaner, kunst og lignende, kunne inddrages i arbejdet med den videnskabelige psykologi. Problemstillingen er blevet tydeliggjort af studieretningsprojekterne og de større skriftlige opgaver, hvor flere fag indgår.

Men det er også en fagdidaktisk diskussion.

Senest har Margit Nordskov Nielsen og Jette Hannibal sammen skrevet en artikel om udfordringerne og mulighederne i samarbejdet mellem engelsk og psykologi. Heri bringes en del konkrete ideer til, hvordan disse to fag kan samarbejde om nogle spændende problemstillinger, uden på den ene side at reducere litterære værker til psykologiske cases eller på den anden side reducere psykologisk teori og metode til litterær analyse.

Hvis man åbenhjerteligt vil møde hin ”anden”, må man i sandhed kende sig selv, det gælder blandt mennesker, men også i samspil mellem fag, er min påstand.

I psykologi må vi altså være os vort fags identitet og metoder bevidst, før vi byder os til eller sætter grænser i et samarbejde med andre fag.

Den videnskabelige psykologi bruger metoder fra såvel naturvidenskaben, samfundsvidenskaben som fra humaniora, det betyder, at fx ”sandheder” om den menneskelige psyke kan findes både som empiriske realiteter, som korrelation til fakta eller som den mere pragmatiske sandhedsværdi: almen anerkendt forklaringskraft. Resultaterne fra psykologisk forskning anvendes i mange forskellige sammenhænge til forståelse af mennesket. Det ser vi bl.a. i virksomheders organisation og ledelse, i pædagogikken, i sundhedssektoren og i kunsten.

I undervisningen i faget psykologi generer vi næppe ny viden om menneskets psyke (forstået som menneskets sanser, tanker, læring, følelser, adfærd eller udvikling), derimod undres vi sammen med eleverne, vi søger ny viden, anvender viden, vurderer udsagn om psykologiske forhold og perspektiverer vores viden og forståelse til andre fag eller sagforhold. Det er forbeholdt videnskabsfaget at levere ny viden. Og dog, i det små kan vi i undervisningen (på B niveau) arbejde med øvelser, eksperimenter og feltarbejde for at anvende viden og for ’by doing’ at få en forståelse for videnskabsfagets metoder. Det er en del af fagets didaktik.

I psykologiundervisningen bruger vi artikler fra psykologiske tidsskrifter eller journalistisk bearbejdede artikler om virkelige menneskers psyke, det man i journalistikken kalder en case, da disse ikke kræver en særlig fortolkning, men alene kritisk analytisk faglig læsning.

Inddrager vi i psykologiundervisningen undtagelsesvis kunstnerisk forarbejdede tekster, er det ikke for at kunne generere ny viden om menneskets psyke, det ville være et alt for spekulativt og eksklusivt grundlag, men vi kan inddrage kunstværker som *udtryk* for menneskelig kreativitet, intentionalitet og meningstilskrivning eller som *illustration* af psykologiske mekanismer.

Dette blot for at sige, at vi som gymnasielærere står os ved at skelne mellem en litterær (kunstnerisk) analyse og fortolkning og en psykologisk analyse. Metoderne kan ligne hinanden, men der er væsentlige forskelle. Den psykologiske analyse vil sige noget om årsagssammenhænge, sandhedsværdier, verificering, teori/empiri, normalitet osv., mens den litterære analyse forholder sig til sprog, tegn, betydning, kunstnerisk kvalitet osv.

Når det alligevel ikke er så nemt, er der flere grunde:

1) Mange studieretninger kalder på samarbejde mellem sprogfag, samfundsfag og psykologi. Umiddelbart taler disse fag om samme sagforhold, temaer og kulturelle vilkår, fx unges identitetsproblemer, opbrud i familie- og opvækstvilkår, livskriser, forskellige dysfunktioner, kultursammenstød og lign. Eleverne har (såre menneskeligt) en tendens til at ville skrive om det mærkelige, og de er ofte ikke bevidste om fagenes forskellige metoder.

2) Det narrative er på spil i såvel litteraturen (teatret, filmen) som i den psykologi, der handler om identitet og personlighedsudvikling. Historien om 'mig', konstruktionen af 'multiple selver' har ligheder med den litterære fortælling, og i socialkonstruktionismen spiller sprog, tegn og diskursanalyser en vigtig rolle. I dette felt er de metodiske forskelle sværere at se.

3) Psykoanalytisk teori og begrebsapparat er overgået i dagligsproget og er indskrevet eller fortolket i megen kunst og litteratur. Men i moderne psykologi spiller psykoanalysen ikke længere så stor en rolle, den har ikke længere så stor forklaringsværdi.

Som en foreløbig konklusion på disse overvejelser over psykologifagets forhold til fiktion, vil jeg fremhæve fagets genstandsfelt. Genstandsfeltet er *ikke* kunst og litteratur, det er den menneskelige *psyke*. Dermed ikke sagt, at fiktion ikke kan anvendes i den pædagogiske tilrettelæggelse jf. fiktionens funktion som *udtryk* eller *illustration*.

Imidlertid kan fiktive personer ikke underkastes en psykologisk analyse, det giver ikke mening. Fiktive personer er mere eller mindre troværdige gestaltninger af en kunstnerisk idé eller kunstnerens erfaringer eller skabende leg med mulige personligheder og kan kun analyseres og vurderes som sådanne.

Når to eller flere fag skal mødes og udsige noget om et felt, er sagen derimod ikke helt så enkel. Genstandsfeltet kan ikke bestemmes af det ene fag alene, men der må findes et felt som alle eller begge fag kan sige noget fornuftig om.

Skal fx dansk og psykologi spille sammen kan feltet ikke alene være et litterært værk, derimod kan feltet godt være et psykologisk tema, som et eller flere værker har et kunstnerisk bud på.

Er en elev fx blevet begejstret for Erling Jepsens romaner og har set filmatiseringen "Kunsten at græde i kor", er der gode muligheder for at skrive om medlidenhedstyranni, opdragelsesformer, dysfunktionelle familier og omsorgssvigt. Det vil sige det fællesfaglige *felt* er et psykologisk *tema* såvel i værk som virkelighed. Romanen kan underkastes en litterær analyse med fokus på gestaltningen af temaet, mens fx et interview med Erling Jepsen om hans kunstneriske bearbejdning af egne erfaringer (findes på dvd'ens ekstramateriale) kan underkastes en psykologisk analyse med anvendelse af relevant psykologisk teori og viden. En samfundsmæssig perspektivering er et fagligt mål i begge fag, og i dette konkrete eksempel kunne en opgave naturligt afsluttes med en diskussion af samfundsmæssige forklaringer på dysfunktionelle familier såvel i kunstværket som i virkeligheden.

Men lad os befri hinanden og eleverne fra psykiske diagnoser af fiktive personer med opfølgende terapiforslag!